

ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ SPEIDEL

Στάθης Ν. Κεκριδής

Όσοι επισκέπτονται την Κωνσταντινούπολη και ειδικότερα την περιοχή του Καντίκιοϊ, της βυζαντινής Χαλκηδόνας επί της ασιατικής ακτής του Βοσπόρου, εντυπωσιάζονται από το μεγαλοπρεπέστατο κτίσμα του σιδηροδρομικού σταθμού του Χαϊντάρ πασά (Haydarpaşa istasyon)¹, όπου μέχρι σήμερα τερματίζουν τα τραίνα από την Ανατολία. Ίσως είναι το σημαντικότερο αξιοθέατο της περιοχής. Ο σιδηρόδρομος Βαγδάτης-Κωνσταντινουπόλεως, που τερματίζει στο Χαϊντάρ πασά, παραμένει μέχρι σήμερα το αδιάφυστο τεκμήριο της στενής συνεργασίας Γερμανίας-Οθωμανικής αυτοκρατορίας προς αμοιβαία ωφέλεια. Παράλληλα όμως αποτελεί και έμβλημα του γερμανοτουρκικού «ειδιλλίου», που κυριάρχησε στην παγκόσμια σκηνή και απασχόλησε την ευρωπαϊκή διπλωματία στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

Τι σχέση έχει όμως ο σταθμός αυτός με τη Θάσο και τη γερμανική εταιρεία Speidel, που εγκαταστάθηκε στη νότια Θάσο με σκοπό την αξιοποίηση των μεταλλευμάτων και που είναι το θέμα της παρούσης μελέτης; Πώς ο κύριος Friedrich Speidel από το Pforzheim, μια μικρή πόλη κοντά στη Στουτγάρδη, στο κρατίδιο της Βάδης-Βυτεμβέργης της ΝΔ Γερμανίας, ανακάλυψε τα μεταλλεύματα της Θάσου και αποφάσισε να επενδύσει σημαντικά κεφάλαια στην τόσο μακρινή από την πατρίδα του περιοχή;

Για να δοθεί μια σχετικά επαρκής απάντηση στο ερώτημα αυτό, θα πρέπει να προβούμε σε μια συνοπτική παρουσίαση των ιστορικών πεπραγμένων της εποχής

1. Αφετηρία της σιδηροδρομικής γραμμής της Ανατολίας, που κατασκευάστηκε το 1873, στα πλαίσια της φιλοδοξίας του Αβδούλ Χαμίτ Β΄ για τον εκσυγχρονισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Λόγω ελλείψεως πόρων ζήτησε την αρωγή του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου Β΄. Η Deutsche Bank δέχθηκε να επενδύσει μεγάλα ποσά, ενώ το 1898 προσλήφθηκαν Γερμανοί μηχανικοί, για να κατασκευάσουν τις σιδηροδρομικές γραμμές και να τις επεκτείνουν προς όλες τις περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1908 και αποτελεί μέχρι σήμερα το μνημείο της σημαντικής διείσδυσης των Γερμανών στην Ανατολή.

εκείνης (τέλη 19ου-αρχές 20ού αιώνα).

Στο Βερολίνο, όπου συνήλθαν το 1878 τα ευρωπαϊκά κράτη για να αναθεωρήσουν την περιλάλητη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ο μόνος ευρωπαίος ηγέτης, που δεν έθεσε απαιτήσεις προς το οθωμανικό κράτος, ήταν ο Βίσμαρκ. Η στάση αυτή, αν και όχι ανιδιοτελής, αποδείχθηκε από το αποτέλεσμα ευφυής και εκπληκτικά διορατική. Ο Βίσμαρκ επέτυχε την καλύτερη επένδυση για τη χώρα του, αφού η ενέργεια εκείνη απέτελεσε την αφετηρία για την διάλυση του ειδικού της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με την Μ. Βρετανία και την προσέγγιση της Γερμανίας. Με την άνοδο μάλιστα στο γερμανικό θρόνο του Γουλιέλμου του Β' το 1888 και την λαμπρή υποδοχή προς το Γερμανό ηγέτη, που επιφύλαξε ο Αβδούλ Χαμίντ το 1898, ετέθησαν τα θεμέλια του προγράμματος «Ελβας-Ευφράτης», που υπήρξε μια από τις πιο σημαντικές ιμπεριαλιστικές, αλλά «άοπλες», διεισδύσεις ευρωπαϊκού κράτους στην Εγγύς Ανατολή.

Ο Γουλιέλμος υπήρξε ο εμπνευστής της Weltpolitik (πολιτική παγκόσμιας εξάπλωσης), που δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένας μετριοπαθής ή καλύτερα μεταμφιεσμένος ιμπεριαλισμός. «*Η Γερμανία αντί να χρησιμοποιεί άσκοπα τις δυνάμεις της αναζητώντας άχρηστες αποικίες, θα έπρεπε να φροντίσει να επεκτείνει την επιρροή της μέχρι τον Περσικό Κόλπο. Κάτι τέτοιο θα ωφελούσε και αυτήν και εμάς*» τόνιζε με έμφαση ο Αβδούλ Χαμίντ². Η γερμανική πολεμική βιομηχανία αναζητούσε πρώτες ύλες και μάλιστα φθηνές, ώστε να είναι αυτόκλητης και ανταγωνιστική.

Στα ιστορικά αυτά πλαίσια ο οίκος Speidel το 1903 εγκαταστάθηκε στη Θάσο για αξιοποίηση των μεταλλευμάτων του νησιού, ειδικότερα της καλαμίνας, δηλ. του ψευδαργύρου, πιθανόν και άλλων αναγκαίων για την πολεμική προετοιμασία της Γερμανίας³. Στη συνέχεια βέβαια ασχολήθηκε και με την παραγωγή ελαιολάδου, κάβουνου και άλλων προϊόντων, φαινομενικά ξένων προς τις κύριες εξορυκτικές επιδιώξεις του. Οι εναλλακτικές αυτές και «αθώες» επιχειρηματικές δραστηριότητες αξιοποιούσαν, ως ισχυρό άλλοθι, τις όποιες μυστικές και απόρρητες στρατηγικές εξυπηρετούσε η παρουσία των Γερμανών στη Θάσο.

Η μεταλλευτική αυτή εταιρεία έχει απασχολήσει τους ερευνητές λόγω των σημαντικών, για τη Θάσο και τους κατοίκους της, επιχειρηματικών δραστηριοτήτων⁴. Η παρουσία της στο νησί άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη της μέχρι σήμερα, αφού τα Λι-

2. Βλ. Murat Özyüksel, Εξωτερικές σχέσεις της περιόδου του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίντ, 1876-1909, στον Φ. Σονμέζογλου (επιμ.), *Ανάλυση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Μύθος και Πραγματικότητα*, τ. Α', Αθήνα 2001, σ. 27.

3. Λεπτομερέστερη αναφορά στα μεταλλεία και μεταλλεύματα βλ. στον Ν. Ρουδομέτωφ, Νεότερα στοιχεία για τα μεταλλεία Fr. Speidel της Θάσου, *Θασιακά* 10 (1996-1997) 557-564.

4. Περισσότερα βλ. Γ. Αυγουστίδη, Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάρια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου, *Θασιακά* 9 (1994-95), Καβάλα 1996, σσ. 31-55.

μενάρια, τότε Χαμιδιέ, και το σήμα κατατεθέν της πολίχνης, το Παλατάκι, οφείλουν την ύπαρξή τους στις πρωτοφανείς για την εποχή εκείνη ρηξικέλευθες πρωτοβουλίες του γερμανικού οίκου. Θέλοντας να εξευμενίσει τους κατοίκους, μετά τις πρώτες σφοδρές αντιδράσεις τους⁵, εξαιτίας των αρπακτικών διαθέσεων, που φαίνεται να επέδειξε η γερμανική εταιρεία, εμφάνισε ένα πρόσωπο κοινωνικό και φιλόανθρωπο. Η εγκατάσταση στο νησί πραγματοποιήθηκε σχεδόν μαζί με την επάνοδο του οθωμανικού καθεστώτος το 1902⁶, στα μέσα του 1903, και έφθασε στο απόγειό της γύρω στα 1909-1910, περίοδο εντατικής προετοιμασίας για τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Μετά τους βαλκανικούς όμως αγώνες και την ενσωμάτωση της Θάσου στο ελεύθερο ελληνικό βασίλειο τα πράγματα άλλαξαν δραματικά. Το γερμανικό ενδιαφέρον για τα μεταλλεύματα υποβαθμίσθηκε, ενώ η ελληνική κυβέρνηση, προφανώς πιεζόμενη από τους συμμάχους της, δεν διέχειτο και πολύ ευνοϊκά προς την γερμανική παρουσία στο νησί. Η εταιρεία Speidel στερήθηκε τη «συμμαχική» εύνοια της οθωμανικής κυβέρνησης και οι συνθήκες γι' αυτήν επιδεινώθηκαν.

Η προστασία που παρείχε προς την χειμαζόμενη εταιρεία το γερμανικό κράτος και οι συνεχείς παρεμβάσεις υπέρ των συμφερόντων της ήσαν έκδηλες και αποφασιστικές. Παρόλο που ήταν εμπόλεμη περίοδος και η Ελλάδα παρέμενε, έστω και προσχηματικά, αμέτοχη και ουδέτερη, οι γερμανικές διπλωματικές υπηρεσίες στην Αθήνα βρισκόνταν σε αδιάκοπη επαφή με τις ελληνικές αρχές, προκειμένου να μη θιγεί η εταιρεία και υποστούν βλάβη τα γερμανικά συμφέροντα. Η δημοσίευση των παρακάτω εγγράφων τεκμηριώνει ακριβώς αυτό το γεγονός και πιστοποιεί το αδιάπτωτο ενδιαφέρον των Γερμανών για τις πρώτες ύλες. Αυτές οι παρεμβάσεις και υποστηρικτικές πρακτικές της γερμανικής διπλωματίας αποτελούν μέχρι σήμερα μια σχετικά άγνωστη πτυχή για την έρευνα. Για να υπάρξει ασφαλέστερη άποψη για το ρόλο της εταιρείας στο νησί, αφού η μυθολογία περί των επιδιώξεών της μέχρι σήμερα έχει δημιουργήσει και συντηρεί την αχλύ, που συσκοτίζει όταν δεν διαστρέφει τα γεγονότα, οφείλουμε να τεκμηριώσουμε τις διατυπούμενες απόψεις.

Όταν μετά τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (Αύγουστος 1913), η Θάσος μαζί με μεγάλο μέρος των μακεδονικών εδαφών ενσωματώθηκε στο ελληνικό βασίλειο, προέκυψαν ορισμένα ζητήματα για την εταιρεία. Το πιο σημαντικό ήταν αν το νέο ελληνικό καθεστώς θα δεχόταν όσα ευνοϊκά είχαν συμφωνηθεί με την οθωμανική αυτοκρατορία, όπως λ.χ. η παραχώρηση εκτάσεων, η εισαγωγή μηχανημάτων ατελώς κ.ά. Τότε δημιουργήθηκαν σημαντικές προστριβές της εταιρείας με τις ελληνι-

5. Βλ. και Κ. Χιόνη, Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας στη Θάσο και οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων, *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: Θάσος. Πρώτες ύλες και τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα*, Καβάλα 1999, σσ. 223-233.

6. Ηλ. Λαμπίρη, Τα γεγονότα του 1902 στη Θάσο, *Θασιακά* 1 (1984) 29-33, Απ. Βακαλόπουλου, Γεγονότα στη Θάσο κατά τα τελευταία χρόνια της συγκυριαρχίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της Αιγύπτου σ' αυτήν (τέλη 19ου-αρχές 20ού αι.), *Θασιακά* 6 (1989) 23-44.

κές αρχές. Προκειμένου να διευθετηθούν τα ανακύψαντα ζητήματα η γερμανική πρεσβεία στην Αθήνα ανέλαβε να μεσολαβήσει για την επίλυσή τους. Πρέσβης της Γερμανίας τότε ήταν ο κόμης Mirbach⁷, που ανέλαβε αυτοπροσώπως να ενεργεί υπέρ των συμφερόντων της γερμανικής εταιρείας και να διεξάγει την αλληλογραφία με τα ελληνικά υπουργεία.

Μια σειρά εγγράφων, που φυλάσσεται στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, είναι ενδεικτική του πνεύματος, που διέπτε τις σχέσεις των δυο κρατών. Η ελληνική πολιτεία, παρά την ουδετερότητά της έναντι των δυνάμεων που εμπλέχθηκαν στον πόλεμο, με διαλλακτική διάθεση ήθελε να βοηθήσει το ξεπέρασμα της κρίσεως και να διατηρήσει, έστω και για μικρό διάστημα, την εταιρεία στη Θάσο. Όμως μετά τις εξελίξεις της πολεμικής αναμέτρησης η σημασία της παρουσίας μετριάσθηκε, με αποτέλεσμα να υποβαθμισθεί και το γερμανικό οικονομικό και διπλωματικό ενδιαφέρον. Η εταιρεία βέβαια εκβίαζε την κατάσταση απαιτώντας την ατελή εισαγωγή μηχανημάτων, την μη καταβολή των τελών δικαιώματος εξόρυξης (ένα είδος ενοικίου) και άλλες χαριστικές πράξεις, που απολάμβανε επί οθωμανικού καθεστώτος.

Σε όλα τα σχετικά με την Speidel έγγραφα διακρίνεται η αμηχανία όχι μόνο των ελληνικών υπηρεσιών αλλά και των πολιτικών προϊσταμένων στη λήψη των αποφάσεων.

Το πρώτο από τα έγγραφα αυτά είναι του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας προς το αντίστοιχο των Εξωτερικών, με ημερομηνία 16 Απριλίου 1913, και βεβαιώνει ότι η Γενική Διοίκηση Μακεδονίας επιλήφθηκε του αιτήματος της Γερμανικής Πρεσβείας για προσωρινή αναστολή της εισπράξεως φόρων από την εταιρεία Speidel «μέχρι διακανονισμού των διαφόρων ζητημάτων μετά την λήψιν υπ' αυτής σχετικών εγγράφων και σχεδιαγραμμάτων... περί ατελούς εισαγωγής εις Θάσον μηχανημάτων»⁸.

Το επόμενο έγγραφο⁹ ανήκει στο Υπουργείο Εξωτερικών, 14 Αυγούστου 1913, και είναι απάντηση σε ρηματική διακοίνωση (note verbale) της γερμανικής πρεσβείας, που διαμαρτυρόταν επειδή στην εταιρεία Speidel είχαν επιβληθεί φόροι, που ανέρχονταν στο ποσό των 727 λιρών και 60 γροσίων, ισχυριζόμενη ότι η Τουρκία τουλάχιστον εισέπραττε την φορολογία διά της δικαστικής οδού.

Η διαμαρτυρία φαίνεται ότι έγινε αποδεκτή από το Υπουργείο Εθνικής Οικο-

7. (1871-1918), σημαντικός Γερμανός διπλωμάτης με σκοτεινό ρόλο στα χρόνια του ελληνικού εθνικού διχασμού, μετατέθηκε αργότερα στη Μόσχα όπου και εκτελέσθηκε από τους Ρώσους επαναστάτες στις 6 Ιουλίου 1918.

8. Όλα τα χρησιμοποιούμενα και δημοσιευόμενα ή μη έγγραφα προέρχονται από το Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, φ. 1913-1915, Δ/140. Το από 16.4.1913 έγγραφο δημοσιεύεται στο τέλος της μελέτης μας με αριθμό 1.

9. Ολόκληρο το έγγραφο δημοσιεύεται στο τέλος της μελέτης μας με αριθμό 2.

νομίας, το οποίο έσπευσε «τηλεγραφικώς» να δώσει εντολή στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας να μη χρησιμοποιήσει κατά της εταιρείας αναγκαστικά μέτρα¹⁰. Προκειμένου μάλιστα να αποφευχθούν διπλωματικές τριβές και να υπάρξει σαφέστερη γνώση του όλου ζητήματος, διόρισε τον επιθεωρητή Μεταλλείων Γούναρη προκειμένου να διερευνήσει τις αιτιάσεις της γερμανικής πρεσβείας και αποφανθεί σχετικά και να εποπτεύσει στην επίλυση των προβλημάτων που είχαν ανακύψει.

Οι αλληπάλληλες πιεστικές παρεμβάσεις όμως των διπλωματικών εκπροσώπων της Γερμανίας στην Αθήνα συνεχίζονταν. Στις 10 Απριλίου του 1914¹¹ η γερμανική πρεσβεία επανερχόταν στην υπόθεση της φορολόγησης της εταιρείας και ζητούσε: α) το ποσό των οφειλομένων φόρων να παραμείνει σε εκκρεμότητα, μέχρις ότου ξεκαθαριστεί το θέμα μεταξύ της εταιρείας και των κυβερνήσεων Ελλάδος και Τουρκίας και β) να ενημερωθεί «κατά πόσον η βασιλική Κυβέρνηση είναι έτοιμη να πάρει τη θέση της Οθωμανικής, καθόσον αφορά τις υποσχέσεις προς τον οίκο Speidel για την ατελή εισαγωγή μηχανών λαδιού και κάρβουνοι».

Πάραυτα το Υπουργείο Εξωτερικών έσπευσε στις 20 Φεβρουαρίου 1915 να παρακαλέσει τον υπουργό των Οικονομικών να εξετάσει το αίτημα Speidel και της γερμανικής πρεσβείας «εν πνεύματι ευμηνείας»¹². Η ίδια ακριβώς έκφραση θα επαναληφθεί λίγο αργότερα σε άλλο διαβιβαστικό έγγραφο¹³, δηλωτικό της καλής θελήσεως που επιδείκνυε η Ελλάδα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της εταιρείας. Φαίνεται ότι το ζήτημα προκάλεσε αμηχανία στην κυβέρνηση, που καταδεικνύεται από την αδυναμία της να δώσει οριστική λύση. Με «λίαν επείγον» έγγραφο¹⁴ στις 3 Μαρτίου ενημερώθηκε το Υπουργείο των Εξωτερικών ότι ήδη είχε διαταχθεί από τον υπουργό των Οικονομικών να ανασταλεί κάθε ενέργεια του ταμιά Καβάλας εναντίον του γερμανικού οίκου, μέχρι την οριστική αποσαφήνιση του ζητήματος.

Στις 3 Μαρτίου 1915¹⁵ η γερμανική πρεσβεία επανέλαβε, αυτήν την φορά προς τον ίδιο τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, το αίτημα της απαλλαγής ή τουλάχιστον μείωσης της φορολογίας με τη δικαιολογία ότι από «την αρχή του πολέμου ο αντιπρόσωπος του οίκου Speidel έπρεπε να εγκαταλείψει τη Θάσο και η διεύθυνση των υποθέσεων του οίκου ανατέθηκε στον κ. Αθανασιάδη. Στις 27 Ιανουαρίου ο κ. Αθανασιάδης βρήκε κολλημένο στην πόρτα του σπιτιού του ένα χαρτί-προειδοποίηση με ημερομηνία 18 Νοεμβρίου 1914, που του ζητούσε εντός προθεσμίας οχτώ ημερών να πληρωθούν φόροι 16.662,15 δρχ. για την παραχώρηση (άδεια εκμετάλλευσης) των ορυχείων που ανήκουν στον οίκο Speidel». Ο εκπρόσωπος της Εται-

10. Βλ. έγγραφο με αριθμό 3.

11. Βλ. έγγραφο με αριθμό 4.

12. Βλ. έγγραφο με αριθμό 5.

13. Βλ. έγγραφο με αριθμό 10.

14. Βλ. έγγραφο με αριθμό 6.

15. Βλ. έγγραφο με αριθμό 7.

ρείας άρχισε τις διαπραγματεύσεις με τον οικονομικό έφορο Καβάλας, για να πετύχει κάποια αναβολή στην καταβολή των οφειλών, ενώ παράλληλα ειδοποιούσε την ιδιοκτησία στο Pforzheim να καταφύγει στη βοήθεια της γερμανικής διπλωματικής αποστολής, ώστε να μεσολαβήσει στον υπουργό Στρέϊτ για απαλλαγή από τους φόρους ή έστω μείωση.

Όπως φαίνεται από το έγγραφο, το οποίο πιο πάνω αναφέρθηκε, επιλήφθηκε προσωπικά και ο πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος, που υποσχέθηκε ευνοϊκή για τη γερμανική εταιρεία λύση. Η πρωθυπουργική παρέμβαση διαφαίνεται από άλλο έγγραφο του υπουργείου προς τη γερμανική πρεσβεία (14 Μαρτίου 1915) αλλά και από την ευχαριστήρια επιστολή του Mirbach προς τον υπουργό Εξωτερικών Ζωγράφο (19 Μαρτίου 1915)¹⁶. Ο Speidel όταν διαπίστωσε ότι η λύση των εκκρεμοτήτων, σ' ένα συγκεντρωτικό κράτος σαν την Ελλάδα, βρισκόταν στην Αθήνα, όρισε ως εκπρόσωπό του τον δικηγόρο Λυκουρέζο. Η ενέργεια αυτή γνωστοποιήθηκε επισήμως στις 22 Μαρτίου 1915 από τον Mirbach στον υπουργό Ζωγράφο¹⁷. Κι ενώ τα έγγραφα διαδέχονταν το ένα το άλλο και η γραφειοκρατία έκανε επίδειξη της παντοδυναμίας της, αιφνιδίως στις 28 Μαρτίου 1915 το υπουργείο των Οικονομικών με έγγραφο¹⁸ του Διευθυντή Αμέσων Φόρων και Ταμείων ανακοίνωσε στο Υπουργείο Εξωτερικών ότι «ο ταμίας Καβάλας, εις την δικαιοδοσίαν του οποίου υπάγεται η νήσος Θάσος, αναφέρει ότι ο οίκος Σπάιντελ ουδέν οφείλει εις το υπό την διεύθυνσίν του ταμείον και συνεπώς εις ουδεμίαν κατά του οίκου τούτου ενέργειαν προήλθε μέχρι τούδε»! Ζητούσε δε στη συνέχεια να σταλεί στην Αθήνα (Υπουργείο Οικονομικών) το έγγραφο που είχε θυροκολληθεί στο σπίτι του αντικλήτου της εταιρείας, προκειμένου να διαπιστωθεί ποιος ήταν ο εκδότης του. Η υπόθεση αυτή ολοκληρώθηκε όταν το Υπουργείο Εξωτερικών αναγκάστηκε να ζητήσει συγγνώμη από την γερμανική πρεσβεία με έγγραφό του, στις 18 Απριλίου 1915, με το οποίο αναγνώριζε ότι μάλλον επρόκειτο περί λάθους και ότι η θυροκόλληση έγινε εκ παρδρομής!

Εν τω μεταξύ όμως η εταιρεία διά του αντιπροσώπου της στην Αθήνα Λυκουρέζου, τον Απρίλιο του 1915, υπέβαλε προς το Υπουργείο Οικονομικών-Δ/ση Μεταλλείων¹⁹ σχεδιαγράμματα περιορισμού των μεταλλείων της Θάσου, τα οποία όμως κατά την ομολογία του υπουργείου «μένουσιν εισέτι ανεξέλεγκτα λόγω ελλείψεως Επιθεωρητών των μεταλλείων. Ευθύς όμως ως διορισθώσιν Επιθεωρηταί θα διαταχθή ο προσήκων έλεγχος αυτών». Η εταιρεία πιεζόμενη όχι από τις κρατικές

16. Βλ. έγγραφο με αριθμό 8.

17. Βλ. έγγραφο με αριθμό 9.

18. Πρόκειται για τον Κωνσταντίνο Λυκουρέζο (1860-1945), πρώην δικαστικό και μετέπειτα πολιτικό. Βλ. έγγραφο με αριθμό 11.

19. Βλ. έγγραφο με αριθμό 9.

αρχές αλλά από τις ιστορικές συνθήκες (Παγκόσμιος πόλεμος, εθνικός διχασμός κ.λπ.) υπέβαλε νέα σχεδιαγράμματα για περιορισμό των μεταλλείων στη Θάσο. Η κεντρική όμως διοίκηση βεβαίωνε πάλι την ανεπάρκειά της. Ήταν η ουσιώδης έλλειψη της τεχνογνωσίας, η σπανιότητα των εξειδικευμένων στελεχών της διοίκησης ή επρόκειτο για μια υπεκφυγή, που οδηγούσε στην αναβολή και δι' αυτής στη ματαίωση; Πάντως σ' αυτήν την φάση ανιχνεύονται ευδιάκριτα τα σημάδια της κάμψης των μεταλλευτικών εργασιών στη Θάσο που ακολούθησαν παράλληλη πορεία με την εταιρεία Speidel, η οποία βάδιζε πλέον προς την συρρίκνωση και την παρακμή.

Η διαχείριση των υποθέσεων της εταιρείας Speidel αποτελεί κλασικό δείγμα της ελληνικής γραφειοκρατικής νοοτροπίας αλλά και των διοικητικών δυσχερειών, που αντιμετώπιζε το ελληνικό δημόσιο στις νεοαπελευθερωθείσες περιοχές, οι οποίες βρέθηκαν αιφνιδίως υπό μετάβαση από το ένα στο άλλο πολιτικό και διοικητικό σύστημα. Το ζήτημα δεν ήταν απλά τυπικό αλλά προαπαιτούσε αλλαγή πολιτικών αντιλήψεων, πράγμα δυσχερές όπως αποδείχθηκε και από τη συνέχεια του ελληνικού κράτους.

Το χρονικά τελευταίο έγγραφο αυτής της σειράς δυστυχώς δεν βρέθηκε σε επίσημο αντίγραφο αλλά σε πρόχειρο. Δεν είναι γνωστό λοιπόν αν στάλθηκε ακριβώς ως έχει ή αν επήλθαν τροποποιήσεις και ποιές. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν δημοσιεύεται εδώ. Προέρχεται κι αυτό από το Υπουργείο των Εξωτερικών, φέρει ημερομηνία 7/20 Απριλίου 1915, είναι γραμμένο στη γαλλική και απευθύνεται στον κόμη Μίριμπαχ. Γνωστοποιεί ότι σύμφωνα με έγγραφο του ελληνικού Υπουργείου των Οικονομικών, που εκδόθηκε μετά τη διαβεβαίωση του δημοσίου ταμία Καβάλας, η Εταιρεία Speidel δεν οφείλει τίποτε στο ελληνικό δημόσιο! Επιπρόσθετα ζητούσε να κοινοποιηθεί στο υπουργείο από τον εκπρόσωπο της εταιρείας η πρόσκληση πληρωμής, προκειμένου να ενημερωθεί το υπουργείο σχετικά με το υπηρεσιακό όργανο, που βεβαίωσε την φορολογική υποχρέωση της εταιρείας!

Έτσι φαίνεται πως έκλεισε η υπόθεση των οικονομικών απαιτήσεων της ελληνικής πολιτείας από τη γερμανική εταιρεία της Θάσου. Εξάλλου και η συντήρηση των απαιτήσεων, οικονομικών και άλλων, από μια εταιρεία σε μαρασμό ήταν άνευ αντικειμένου.

ΕΓΓΡΑΦΑ

Από το Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών, φ. 1913-1915, Δ/140

Αριθ. 1.-

Το Υπουργείον της Εθνικής Οικονομίας

Προς το Υπουργείον των Εξωτερικών

Αριθ. Πρωτ. 13176, Εν Αθήναις τη 16η Απριλίου 1913.

Επιστρέφοντες υμίν συνημιμένως το υπ' αριθ. 2000 από 1ης Απριλίου ε.έ. διαβιβασθέν έγγραφον της Γερμανικής Πρεσβείας λαμβάνομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν, Κύριε Συνάδελφε, ότι τα αιτήματα του Οίκου *Speidel* κατεστήσαμεν γνωστά τη Γενική Διοικήσει Μακεδονίας και συνεστήσαμεν την αναστολήν της εισπραξέως μελλόντων φόρων μέχρι διακανονισμού των διαφορών ζητημάτων μετά την λήψιν υπ' αυτής σχετικών εγγράφων και σχεδιαγραμμάτων διαβιβασθέντων επίσης τη Γεν. ταύτη Διοικήσει. Ομοίως διεβιβάσαμεν από της 19 ήδη Φεβρουαρίου έγγραφον προς το αρμόδιον Υπουργείον των Οικονομικών την από 17 Φεβρουαρίου ε.έ. αίτησιν του *Fg. Speidel*, περί ατελούς εισαγωγής εις Θάσον μηχανημάτων κτλ., διά τα κατ' αυτήν.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Υπογραφή δυσανάγνωστη

Αριθ. 2.-

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Γενική Διεύθυνσις Συμβατικών και Προξενικών Υποθέσεων-Τμήμα Α'.

Αριθ. Πρωτ. 23526, Εν Αθήναις τη 14/27 Αυγούστου 1913

Προς το Υπουργείον Εθν. Οικονομίας

Γενική Διοίκησις Μακεδονίας εδήλωσε εις *Μεταλλεία Speidel* ότι δέον καταβάλλει λίρας 727 και γρ. 60 ως φόρους τελωνείων. Απειλεί εν περιπτώσει μη συμμορφώσεως κατάσχεσιν.

Η Πρεσβεία διαμαρτύρεται ισχυριζομένη ότι η Τουρκία εισέπραττε την φορολογίαν διά της δικαστικής οδοῦ.

Αριθ. 3.-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Αριθ. Πρωτ. 19442, Εν Αθήναις τη 16 Αυγούστου 1913

Προς το Υπουργείον των Εξωτερικών

Εν σχέσει προς το υπ' αριθ. 23526 υμέτερον έγγραφον, λαμβάνομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν, κ. Συνάδελφε, ότι διά ταυταρίθμου τηλεγραφήματός μας παρεκαλέσαμεν την Γενικήν Διοίκησιν Μακεδονίας όπως αναστείλῃ παν εκβιαστικόν μέτρον κατά της Εταιρείας *Speidel* της Θάσου μέχρι λήψεως της διαβιβαζομένης αυτή διαμαρτυρίας και ενεργείας νεωτέρας ερευνής, εθέσαμεν δε προς τούτο εις την διάθεσιν αυτής τον παρ' ημίν Επιθεωρητήν των Μεταλλείων κ. Γούναρην.

Ο Υπουργός

Αριθ. 4.-

Kaiserlich Deutsche Gesandtschaft

J.N. 550, Athènes, le 10 Avril 1914

Monsieur le Ministre²⁰,

Me référant à la Note Verbale de cette Legation en date du 14/27 Août 1913-N. 1979- et à la reponse du Ministère Royal en date du 23 Août 1913-N. 24045-j' ai l'honneur de prier Votre Excellence de bien vouloir donner les ordres nécessaires a fin que la perception des impôts dûs par la Maison Speidel à Thasos pour l' année 1914 reste en suspens jusqu'à ce que toutes les questions qui font l' objet de pourparlers entre la maison susmentionnée et les Gouvernements Hellénique et Ottoman et qui le représentant de cette maison au Ministère Royal de l' Economie Nationale, soient réglées.

Je serais en outre très reconnaissant à Votre Excellence de bien vouloir m' informer si le Gouvernement Ottoman en tant qu'il s' agit des engagements pris par ce dernier envers la maison Speidel, engagements qui garantissent à celle-ci l' importation en franchise de droit de machines d' huile et de charbons.

Je profite de cette occasion pour Vous renouveler, Monsieur le Ministre, l' assurance de ma haute considération.

Υπογραφή δυσανάγνωστη

Son Excellence

Monsieur Streit²¹

Ministre Royal des Affaires Etrangères.

Αριθ. 5.-

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Τμήμα Συμβατικών.

Αριθ. Πρωτ. 8515, Εν Αθήναις τη 20 Φεβρ. 1915.

Προς το Υπουργείον Οικονομικών

20. Σε μετάφραση ελληνική: Κύριε υπουργέ, αναφερόμενος στη ρηματική διακοίνωση αυτής της πρεσβείας με ημερομηνία 14/27 Αυγούστου 1913-No. 1979-και στην απαίτηση του βασιλικού υπουργείου με ημερομηνία 23 Αυγούστου 1913-No.24045-έχω την τιμή να παρακαλέσω την εξουχότητά σας όπως ευαρεστηθείτε να δώσετε τις δέουσες διαταγές προκειμένου να ρυθμισθεί η είσπραξη των οφειλομένων φόρων από τον οίκο Speidel στη Θάσο για το έτος 1914, να παραμείνει σε εκκρεμότητα έως ότου ρυθμισθούν όλα τα ζητήματα που αποτελούν αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ του προαναφερθέντος οίκου και των κυβερνήσεων ελληνικής και οθωμανικής και που υποβλήθηκαν από τον αντιπρόσωπο αυτού του οίκου στο Βασιλικό Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Θα ήμουν επί πλέον ευγνώμων στην εξουχότητά σας εάν θέλατε να με ενημερώσετε κατά πόσον η βασιλική κυβέρνηση είναι έτοιμη να πάρει τη θέση της οθωμανικής όσον αφορά τις υποσχέσεις που έχουν δοθεί από την τελευταία προς τον οίκο Speidel, υποσχέσεις που εγγυώνται στον οίκο την εισαγωγή μηχανών λαδιού και κάρβουνου με ατέλεια δασμών. Δράττομαι της ευκαιρίας, κύριε Υπουργέ, να σας διαβεβαιώσω για την βαθύτατη εκτίμησή μου.

21. Γεώργιος Στρέϊτ (1868-1948), καθηγητής και ακαδημαϊκός, υπουργός Εξωτερικών το 1914.

Έχομεν την τιμήν ν' ανακοινώσωμεν υμίν εν αντιγράφω το υπ' αριθ. 185 έγγραφον της ενταύθα Γερμανικής Πρεσβείας και παρακαλούμεν όπως εναρεστηθήτε να εξετάσητε τα της υποθέσεως εν πνεύματι ευμενεί προς την αιτούσαν Πρεσβείαν, γνωρίσητε δε ημίν την υμετέραν επί του ζητήματος απόφασιν.

Ο Υπουργός κ.α.α.

Ο Γεν. Διευθυντής

Αριθ. 6.-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 29359, Εν Αθήναις τη 3 Μαρτίου 1915

Λίαν Επείγον

Προς το Υπουργείον των Εξωτερικών

Επί τω υμετέρω υπ' αριθ. 8515 εγγράφω, έχομεν την τιμήν ν' ανακοινώσωμεν υμίν, ότι διά ταυταρίθμου διαταγής του κ. Υπουργού παρηγγέλθη ο ταμίας Καβάλας να αναστείλῃ ἐπὶ του παρόντος πάσαν ενέργειαν κατά του οίκου Σπάϊντελ και παράσχη συγχρόνως σχετικὰς τινας πληροφορίας ἐπὶ της υποθέσεως ταύτης, όπως το Υπουργείον κανονίσῃ οριστικώτερον το ζήτημα τούτο.

Ο Διευθυντής των Αμέσων Φόρων και Ταμείων.

Υπογραφή δυσανάγνωστη

Αριθ. 7.-

Kaiserlich Deutsche Gesantschast

No. 185, Athènes, le 18 février/3 mars 1915

U r g e n t

Monsieur le Président du Conseil²²,

Par sa lettre en date du 21 avril 1914-No. 11234-Son Excellence Monsieur Streit a bien voulu informer cette Légation que le Département de l' Economie Nationale avait procédé aux démarches nécessaires pour que la perception des impôts à payer

22. Το έγγραφο αυτό σε ελληνική μετάφραση έχει ως εξής:

Κύριε Πρωθυπουργέ,

Με το γράμμα της 21ης Απριλίου 1914-No. 11234-η εξοχότης του ο κύριος Στρεϊτ θέλησε να ενημερώσει την Κυβέρνηση ότι το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας είχε προχωρήσει στα απαραίτητα διαβήματα ώστε η εισπράξη φόρων που είχε να πληρώσει ο οίκος Speidel στη Θάσο να παραμείνει σε εκκρεμότητα μέχρι την διευθέτηση των διαφόρων ζητημάτων που την αφορούν. Από την αρχή του πολέμου ο αντιπρόσωπος του οίκου Speidel έπρεπε να εγκαταλείψει τη Θάσο και η διεύθυνση των υποθέσεων του οίκου στο νησί ανατέθηκε στον κ. Αθανασιάδη. Στις 27 Ιανουαρίου ο κ. Αθανασιάδης βόηκε θυροκολλημένο στο σπίτι του ένα χαρτί προειδοποιητικό με ημερομηνία 18 Νοεμβρίου 1914, που του ζητούσε σε προθεσμία 8 ημερών την πληρωμή 16.662,15 δρχ. φόρου για την παραχώρηση (άδεια εκμετάλλευσης) των

par la maison Speidel à Thasos soit suspendus jusqu'au règlement des différentes questions qui la concernent.

Lors du commencement de la guerre le représentant de la maison Speidel a dû quitter Thasos, et la direction des affaires de cette maison sur cette île fut confiée à Monsieur Athanasiades.

Le 27 janvier v.st. M. Athanasiades trouvait attaché à la porte de sa maison une feuille d'avertissement datée du 18 novembre 1914 demandant avec un délai de 8 jours le paiement de 16.662,15 dr.d' impôts pour les concessions de mines appartenant à la maison Speidel. M. Athanasiades qui vu les pourparlers de la maison avec le Gouvernement Royal, voulait en informer d'abord le propriétaire de la maison à Pforzheim, s'est adressé à l' Economicos Eпитροπος pour obtenir une prorogation du délai fixé pour le paiement. Il fut informé que seul le Ministre des Finances pouvait accorder une telle prorogation.

J'ai donc l'honneur de m'adresser à la bien-veillance de Votre Excellence en La priant de bien vouloir S' interposer aussitôt que le délai fixé pour le paiement des impôts en question soit prolongé jusqu'à ce qu' une réponse de la maison Speidel à Pforzheim soit parvenue à son représentant M. Athanasiades.

Veuillez agréer, Monsieur le Président du Conseil, les assurances de ma haute considération.

Mirbach

Son Excellence
Monsieur Venizelos
Président du Conseil
Ministre Royal des Affaires Etrangères

Αριθ. 8.-

Kaiserlich Deutsche Gesantschast
No 200, Athènes, le 6/19 Mars 1915.

Monsieur le Ministre,

Pour faire suite à la note, que j' ai eu l' honneur d' adresser à Son Excellence

ορυχείων που ανήκουν στον οίκο Speidel. Ο κ. Αθανασιάδης γνωρίζοντας τις διαπραγματεύσεις του οίκου με την βασιλική κυβέρνηση θέλησε να ενημερώσει πρώτα τον ιδιοκτήτη του οίκου στο Pforzheim και απευθύνθηκε εν τω μεταξύ στον οικονομικό επίτροπο για να επιτύχει μια παράταση της προθεσμίας που προσδιορίστηκε για την πληρωμή. Είχε πληροφορηθεί πως μόνον ο υπουργός Οικονομικών μπορούσε να παραχωρήσει μια τέτοια παράταση.

Έχω λοιπόν την τιμή να απευθυνθώ στην εύνοια της Εξοχότητός Σας και να σας παρακαλέσω να μεσολαβήσετε το ταχύτερο δυνατό στον κ. υπουργό Οικονομικών, ώστε η προθεσμία που καθορίστηκε για την πληρωμή των εν λόγω φόρων να παραταθεί έως ότου μια απάντηση του οίκου Speidel στο Pforzheim να φτάσει στον αντιπρόσωπό της κ. Αθανασιάδη.

Δεχθείτε κ. Πρόεδρε της Κυβερνήσεως την διαβεβαίωση της βαθυτάτης εκτίμησής μου. Μίρμπαχ.

Monsieur Venizelos sub No. 185 le février/ 3 mars a.c., concernant l' affaire de la maison Speidel à Thasos, j' ai l' honneur de prier Votre Excellence de bien vouloir me faire donner une réponse aussitôt que faire se pourra.

Je profite de cette occasion pour Vous renouveler, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

Mirbach

Son Excellence

Monsieur Zografos²³

Ministre Royal des Affaires Etrangères.

Αριθ. 9.-

Kaiserlich Deutsche Gesandtschaft

No. 259, Athènes, le 9/22 mars 1915.

Monsieur le Ministre,

Me référant à ma lettre en date du 18/3 mars-No. 185-j'ai l' honneur d' informer Votre Excellence que le représentant de la maison Speidel à Pforzheim, Monsieur Lycoursos, a soumis à Monsieur le Ministre de l' Economie Nationale des cartes exactes du territoire exploité par elle et lui a soumis la demande de fixer le montant des impôts qu' elle devra payer conformément à ces plans.

Je serais très reconnaissant à Votre Excellence si Elle voulait bien S' interposer auprès de Monsieur le Ministre de l' Economie Nationale pour que cette demande de la maison Speidel soit examinée avec bienveillance.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

Mirbach

Son Excellence

Monsieur Zographos

Ministre Royal des Affaires Etrangères.

Αριθ. 10.-

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Τμήμα Συμβατικών

Αριθ. Πρωτ. 10869, Εν Αθήναις τη 18 Μαρτίου 1915.

Προς το Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας

Εν συνεχεία προς το υπ' αριθ. 13176 της 16ης Απριλίου π.έ. υμέτερον έγγραφον έχομεν την τιμήν να διαβιβάσωμεν υμίν, εγκλείστως ὡδε, αντίγραφον του υπ' αριθμ. 259 της 9/22 Απρ. ισταμένου έγγραφου της ενταύθα Γερμανικής Πρεσβείας και παρακαλούμεν υμίας ὅπως εὐαρεστούμενοι ἐξετάσητε ἐν πνεύματι εὐμενείας τα αἰ-

23. Γεώργιος Ζωγράφος (1863-1920), οικονομολόγος και πολιτικός από την Κωνσταντινούπολη, διετέλεσε Γεν. Διοικητής Ηπείρου και το 1915 υπουργός των Εξωτερικών.

τήματα του οίκου Speidel, γνωρίσητε δ' ημίν την υμετέραν απόφασιν όπως απαντήσωμεν εις την ενδιαφερομένην πρεσβείαν.

Ο υπουργός και κατ' εντολήν αυτού

Ο τιμηματάρχης

Αριθ. 11.-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ /Δνσις 4η

Αριθ. Πρωτ. 31741, Εν Αθήναις τη 28 Μαρτίου 1915.

Προς το επί των Εξωτερικών Υπουργείον

Εν σχέσει προς το υπ' αριθ. 8515 ε.έ. υμέτερον έγγραφον, έχομεν την τιμήν ν' ανακοινώσωμεν υμίν ότι ο ταμίας Καβάλας, εις την δικαιοδοσίαν του οποίου υπάγεται η νήσος Θάσος, αναφέρει ότι ο οίκος Σπάϊδελ ουδέν οφείλει εις το υπό την διεύθυνσίν του ταμείον και συνεπώς εις ουδεμίαν κατά του οίκου τούτου ενέργειαν προήλθε μέχρι τούδε. Κατ' ακολουθίαν προς εξομάλυνσιν της υποθέσεως ταύτης καλόν είνε όπως ο κ. Αθανασιάδης, εις ον, κατά το έγγραφον της ενταύθα γερμανικής πρεσβείας, έχει ανατεθή η εξαγωγή των υποθέσεων του οίκου Σπάϊδελ, να προσάγῃ εις το Υπουργείον την κοινοποιηθείσαν αὐτῷ πρόσκλησιν, όπως εξ αὐτῆς πληροφορηθώμεν τις είνε ο ενεργῶν ἐπὶ τῆς προκειμένης υποθέσεως ταμίας.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΩΝ ΑΜΕΣΣΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΩΝ

Υπογραφή δυσανάγνωστη

Αριθ. 12.-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Δ/σις Μεταλλείων

Αριθ. Πρωτ. 18076, Εν Αθήναις τη 17 Απριλίου 1915.

Προς Το Υπουργείον των Εξωτερικών

Εν σχέσει προς το διά του υπ' αριθ. 10869 από 18 Μαρτίου ε.έ. υμετέρου εγγράφου, περιελθόντος ημίν την 3ην Απριλίου ε.έ., διαβιβασθέν υπ' αριθ. 259 ε.έ. έγγραφον της ενταύθα Γερμανικής πρεσβείας, λαμβάνομεν την τιμήν να πληροφορησωμεν υμάς ότι τα υπό του κ. Λυκουρέζου, αντιπροσώπου του εν Pforzheim οίκου F. Speidel, υποβληθέντα σχεδιαγράμματα περιορισμού των εν Θάσω μεταλλείων περιελθόντα τη υπηρεσία ημών μετά του λοιπού αρχείου της Γεν. Διοικήσεως Μακεδονίας μένουσιν εισέτι ανεξέλεγκτα λόγω της ελλείψεως Επιθεωρητών των μεταλλείων. Ευθύς όμως ως διορισθώσιν Επιθεωρηταί θα διαταχθή ο προσήκων έλεγχος αυτών.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Υπογραφή δυσανάγνωστη